

Pogovori s sodobniki

Kristina Jurkovič z Nado Grošelj

Foto: Žan Rebit Zupančič

Jurkovič: Draga Nada, čeprav ste aktivni na mnogih področjih, bi najin pogovor začela z vašo prevajalsko dejavnostjo in s svojim čudenjem – verjamem, da govorim v imenu vseh tistih, ki spremljajo vaše delo: tolikšen obseg in tolikšna raznolikost prevedenih del iz kar treh jezikov! Ob pogledu na zadetke v Cobissu ter ob pogostosti izidov, predvsem pa ob prebiranju neredko zelo kompleksnih vsebin sem pomislila na podobnost med prevajalcem in igralcem: igralec se mora nekajkrat na teden preleviti v diametralno različne vloge, prevajalec mora z vsako knjigo prav tako zlesti pod kožo drugega, medtem ko morate oboji poleg obrtniškega znanja in talenta vklopiti empatijo, kar zna biti izjemno naporno. Kako vam uspeva takšno intenzivno prehajanje med različnimi prevajalskimi “vlogami” in področji, med literaturo in strokovnimi teksti, med poezijo in prozo, med besedili za odrasle in otroke, med jeziki in različnimi miselnimi svetovi od antike do današnjega?

Grošelj: Zmeraj sem rada brala najrazličnejše književne zvrsti iz različnih obdobij in kultur, kar koli mi je prišlo pod roke, pa tudi zdaj je moje zanimanje zelo široko, čeprav mi zmanjkuje časa za branje. Ponavadi berem leposlovje za odrasle, vendar so mi prav tako v resničen užitek kakovostna otroška besedila, na primer knjige švedske pisateljice Tove Jansson. Sicer pa je Tove tako globoka in pronicljiva pisateljica, da so zlasti njene

Foto: Mojca Pišek

poznejše zgodbe o muminih že skoraj primernejše za odrasle kakor za otroke, ker načenjajo teme, ki se odraslih zaradi njihovih izkušenj morda globlje dotaknejo. Prevajanje strokovne proze mi je zanimivo zaradi vsebine, pri prevajanju nekaterih knjig, recimo pri *Rimu* Roberta Hughesa, sem zvečer že z veseljem pričakovala naslednji dan in z njim prevajanje novega zalogaja. Po intenzivni dozi leposlovja se kar prileže nekaj stvarnega,

nepesniškega, kjer je pri prevajanju treba paziti na druge plati. Poezijo Oscarja Wilda sem prevajala z velikim veseljem, toda ko sem se bližala koncu svojega izbora in me je moj nekdanji kolega z latinščine dr. Kozma Ahačič, zdaj predstojnik Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša, prosil za prevod svojega znanstvenega članka v angleščino, se mi je to prav prileglo. Kakor če bi po mesecih prehranjevanja s samimi tortami končno dobil za pod zob malo kruha. Moram pa priznati, da ne bi mogla prevajati dveh pesnikov vzporedno. Če sem "notri" v kakem pesniku, se preprosto ne morem izmotati iz njega in uživeti v drugega. Ko sem prevajala Murna v angleščino, se je moral W. B. Yeats začasno umakniti. Moje kameleonске sposobnosti so verjetno povezane tudi s tem, da se mi v resničnem življenju ne dogajajo nobene drame, zato sem odprta za vse, kar se mi ponudi v kvalitetni pisni obliki. Velja pa tudi obratno: ker me že od malega spremljajo fantazijski svetovi, nimam močne potrebe po lastnih viharjih.

Jurkovič: Prevajalci veljate za najnatančnejše bralce; za dober prevod morate opraviti pravi globinski potop v izvorno besedilo. Se vam je kdaj zgodilo, da je bilo "druženje" s tekstom in njegovim avtorjem tako intenzivno, da vas nista izpustila še dolgo po roku za oddajo? Da se vam je prevajanje konkretnega besedila usedlo v srce in glavo, misli, postalo del vas in ste težko ustvarili distanco? Če bi odgovorili pritrdilno, me ne bi čudilo – teksti, ki se jih lotevate, so vsebinsko in formalno izjemno zahtevni, če samo pomislim na Plavtovo komedijo *Ključek* ali Ovidijev *Rimski koledar*, za katera ste skupaj s prevodom *Izbranih del* Oscarja Wilda leta 2011 prejeli Sovretovo nagrado. Ali denimo *Doktor Glas* švedskega klasika Hjalmarja Söderberga, ki je eden vaših zadnjih prevodov, psihološko nedvomno močen, tudi temačen roman. Ali pa seveda poezija Emily Dickinson o lepoti in minljivosti, izgubi. Kako ob vsej tej paleti eksistencialnih vprašanj, ki jih razvozlavate na jezikovni in vsebinski ravni, ohraniti "trezno" glavo?

Grošelj: Res je, odlomki iz nekaterih besedil, ki sem jih prevedla, zlasti pesniških, vztrajajo v moji glavi in si jih rada v mislih recitiram. Včasih se mi vtisnejo v spomin izvorniki, včasih pa tudi prevodi, saj prevajalec nad prevodom preživi več časa kot nad izvornikom. Tisti od "mojih" avtorjev, ki se je najgloblje zažrl vame, pa, zanimivo, ni bil Anglež ali stari Rimljan ali Šved, torej govorec enega od jezikov, iz katerih prevajam v slovenščino. Bil je naše gore list, Milan Jesih, iz čigar poezije sem pripravila kar obsežen izbor za ameriško založbo in ga tudi prevedla. Živo imam v spominu tiste zimske tedne, ko sem ga prevajala v raznih toplicah: njegove podobe in

misli so naredile name izjemno močan vtis, tako da so obarvale in prežele vse moje bivanje v teh toplicah, in odtlej imam nekaj izbrank vedno nekje v kotičku zavesti; zdaj mi je najljubša ta, potem nekaj časa spet druga ... in tako že tri leta. Ena od mojih najljubših pesmi je *Stojim, na vso moč, pod prostranstvom zvezd* zaradi njene življenjske modrosti: lirski subjekt razmišlja o svoji mladostni energiji in idealizmu, toda namesto da bi romantično zahrepenel po svojem nekdanjem jazu, sklene: "Zdaj vem za strah, in ne bi rad ne vedel; / po izgubljenih verah ne žalujem; / tujega v sebi nimam več za tuje; // ni sram me lastne plitkosti in bede. / A vendar, kot nocoj, se včasih rad / zatapljam v tiste dni, preden grem spat." To je nostalgija, vendar nostalgija, ki ostaja prizemljena, kajti govorec se zaveda, da vsemu navkljub ne bi hotel ostati brez izkušenj, ki jih je pridobil in ki so ga zaznamovale in umirile. Ta uvid se mi zdi zelo pronicljiv, tankočuten, fino doziran, obenem pa izražen s toplo, modro sprijaznenostjo.

Potem so tu še razni krajši odlomki, na primer končna podoba iz druge pesmi, ob kateri me še vedno spreletijo mravljinici, mogoče zato, ker mi ogromnost veselja vzbuja tesnobo: "... prazno veselje nad menoj globoko / je vase že bilo vsesalo ptiče / in je, neznansko, zevalo nad mano." Pri tej pesmi sem si zelo zapomnila tudi svoj prevod: "... above, a deep and empty universe / had already sucked every bird inside / and, gaping, hung enormous over me." Že dvajset let me spremljajo nekatere pesmi Emily Dickinson, ki so po mojem mnenju popolno upovedale razna občutja, zlasti bolečino; te sem najprej spoznala v izvirniku, zato so mi najbližje angleška besedila. Na primer podoba odrevenelosti, ki jo čutiš po hudem udarcu: "This is the Hour of Lead – / Remembered, if outlived, / As Freezing persons, recollect the Snow – / First – Chill – then Stupor – then the letting go –"

Glede trezne glave pa ... Ne vem, ali so moja siceršnja razmišljanja prav trezna, vsekakor pa sem zelo prizemljena v praktičnih, zlasti ekonomskih zadevah. Dandanes si samostojni kulturnik – in najbrž še marsikdo – ne more privoščiti umetniškega boemarjenja in neživljenjskosti, ampak mora z železno roko voditi lastno knjigovodstvo ter se suvereno spopadati z davčnimi aplikacijami, izdajanjem e-računov in podobnim.

Jurkovič: Vašo takratno zimo, pravite, je zaznamovala Jesihova poezija, ob toplejših dnevih pa vas lahko vidimo na klopci v ljubljanskem Botaničnem vrtu, z listom papirja na kolenu in svinčnikom v roki. Večkrat prevajate pod vedrim nebom? Vam misli ne uidejo k sanjarjenju, opazovanju okolice? Morda kakšne prozne pasaže, verze, s kakšnimi kraji, mesti, okoliščinami povezuje še posebej? Zakaj kdaj pa kdaj raje ali lažje delate proč od lastne sobe?

Grošelj: Res je, posamezne prevode povezujem s kraji, kjer so nastajali: Yeatsova lirika v treh zvezkih je zame neločljivo povezana z zgodnjim poletjem v švedskem mestecu Visby, a tudi z visokim poletjem v Rogaški Slatini, prizorišču pesniško-kritiško-prevajalskega Festivala Pranger, s katerim sodelujem že deseto leto, in še z marsičim. Klavdijanov epilij *Ugrabitev Prozerpine* je zvezan s prvomajskim potovanjem na Sicilijo, Wildova *Balada o readimški ječi* z zimsko zasneženo Dobrno, Murnova poezija z jesensko-zimskim kopališčem Atlantis v Ljubljani ... Ko se zatopim v prevajanje, me zlepa kaj resno ne zmoti. Tudi če se ozrem okoli sebe, me to pravzaprav ne raztrese. Opazila sem, da me sprememba lokacije in veliko gibanja spodbujata pri delu, verjetno že iz povsem fizioloških razlogov: boljši zrak, boljša prekrvavitev in zato več kisika ... Sredi zelenja, rož in še ob kakšnem bajerju ali potoku se nam okrepijo in izostrijo vse funkcije, tudi možganske. Poučna je bila izkušnja s pripravljanjem na zagovor doktorata spomladi 2004: zadnji dan pred zagovorom sem jo z Društvom za antične in humanistične študije mahnila na izlet na vzpetino Ajdna nad Potoki, kjer so našli ostanke poznoantične naselbine. Z disertacijo se tistega dne torej nisem ukvarjala vse do poznega popoldneva, toda popoldne sem jo do konca pregledala in premislila dvakrat hitreje kot prejšnje dni, ko sem pretežno ostajala doma. Mislim, da sleherni stik z naravo – če so vremenske razmere naklonjene, seveda – zelo dobrodejno vpliva na nas. Nič manj kot za okolje velja to za živali. Nekaj let sva imeli z mamo doma polžka, ki ga je mama našla s polomljeno hišico v trgovini. Polžek si je pri nas doma pokrpal hišico, precej zrasel in se čez kako leto ali dve kot dvospolnik sam razmnožil, tako da sva imeli na koncu štiri terarije, v katerih je bilo skupaj štirideset polžev. Ogromno časa sva porabili za čiščenje terarijev ter hranjenje in nenazadnje opazovanje teh polžkov, ki nikakor niso bili nekakšni požrešni kupi sluzi, ampak prave osebe, samo če si imel dovolj potrpljenja, da si jih gledal. Pa vendar sem v tistih letih prevedla osupljivo veliko in celo prejela Sovretovo nagrado. Mimogrede, zgodba s polžki se je končala tako, da je mama izbrskala malakologa, strokovnjaka za mehkužce; ta je ugotovil, da naši pripadajo vrsti *Eobania vermiculata*, ki živi po vsem Sredozemlju blizu morske obale, in jih odpeljal v bližino opuščene njive pri Šibeniku. Še zdaj imam na računalniku fotografije njihovega novega doma.

Jurkovič: Najbrž lahko rečemo, da se najraje posvečate prevajanju poezije. Zakaj poezija? Ob naboru imen, kot so Dickinson, Yeats, Murn, Jesih, Prešeren: zakaj odločitev za rime in disciplino metruma, forme? Ali vas zven in pomen, ki sta v poeziji tesno povezana, še posebej zanimata? Malo

namigujem tudi na vaše lanskoletno predavanje *Simbolika glasov v jeziku* v okviru mednarodnega simpozijskega festivala Topografije zvoka ...

Grošelj: Zakaj se najraje posvečam poeziji? Verjetno ne toliko zaradi zvena posameznih glasov v besedilih, četudi znajo biti nadvse sugestivni, ampak zaradi očaranosti nad ritmom. Za ritmično fizično gibanje nimam pravega smisla, nasprotno pa živo občutim ritem v jeziku ali, kot se rado zgodi pri predobesednih prevodih poezije, njegovo motečo odsotnost. Prav s pomočjo ritma, morda še bolj kot rim, nam pesniški odlomki in cele pesmi ostanejo v spominu za vse življenje. Povrhu pa mi je ujetost v strogo formo celo v pomoč, ker mi onemogoči, da bi se ubadala s tisoč in eno parafrazo kake posebno povedne vrstice. Zanimivo je, da se sama sebi v mladosti – v gimnaziji in še pozneje na fakulteti – nisem zdela kaj prida nadarjena za verzifikacijo. Mislim pa, da sem sčasoma z izkušnjami in stalno prakso postala bolj suverena.

Na izrazno moč glasov me je prva opozarjala mama Andreja Grošelj, ki me je kot klasična filologinja doma učila latinščino in zato tudi poezijo v latinščini. Pri tem se je opirala na družinsko tradicijo, kajti zvočno razsežnost rimske poezije je pri literarnih seminarjih na Filozofski fakulteti in v prispevkih o antični poeziji izpostavljala že moj oče, klasični filolog in jezikoslovec Milan Grošelj, ki je bil tudi mamin profesor. Mene pa so že od nekdaj pritegovale psihološke plati jezika, načini, kako naše dojemanje sveta oblikuje naš jezik, in obratno: kako naš jezik kroji našo percepcijo. Medsebojno oplajanje med zvenom in pomenom me je tako navdušilo, da sem to temo izbrala za seminarsko nalogo na anglistiki in jo pozneje razširila na dvojno dolžino kot diplomsko – danes bi rekli magistrsko – delo. Nekaj časa sem jo še dodelovala v referatih in člankih, potem pa je zamrla vse do jeseni 2018, ko sem jo na pobudo Nine Dragičević, umetniške vodje festivala Topografije zvoka, spet izribarila iz naftalina.

Jurkovič: Pri psihološki plati jezika bi še malo postali. Kako, v kolikšni meri se torej sodoločata jezik in percepcija sveta, tako na intimni kot na družbeni ravni?

Grošelj: Znana misel filozofa Ludwiga Wittgensteina pravi: “Meje mojega jezika so meje mojega sveta.” V jezikoslovju je bila predmet številnih raziskav in polemik Sapir-Whorfova hipoteza, po kateri način, kako vidimo svet, pomaga oblikovati jezik, ki ga govorimo, in obratno: naš jezik vpliva na naše videnje sveta. Prva trditev zveni dokaj logično: če je, na primer, za

neko jezikovno skupnost bistvenega pomena, da razlikuje med različnimi vrstami, oblikami, odtenki ali lokacijami snega ali vode, je verjetno, da bo zanj razvila več ekonomičnih izrazov, več besednih korenov kakor katera druga. Manj pogosto pa razmišljamo o drugi trditvi: namreč da jezik deloma določa našo percepcijo. Pa vendar je logično, da se to dogaja, konec koncev so nevrološke raziskave menda pokazale, da smo za tisto, česar ne pričakujemo, lahko dobessedno slepi. Če imaš na voljo množico izrazov za različne odtenke rdeče, kakor jo ima angleščina, boš verjetno na vsak odtenek samodejno navezal pripadajočo besedo. Če pa si navajen razmišljati zgolj o "rdeči", boš postal pozoren na razlike med odtenki samo, če boš imel za to poseben razlog, in opisal jih boš veliko manj ekonomično, s pomočjo primerjav in daljših razlag.

O vplivu družbe in njene percepcije na jezik veliko povejo izrazi za sorodstvena razmerja. Moj oče se je med drugim ukvarjal tudi z bolj psiholingvističnimi vprašanji, recimo s tem, zakaj latinščina za najbolj običajno besedo za otroke, *liberi*, sploh ne pozna ednine; če so hoteli izraziti, da gre za enega otroka, so to opisali perifrastično kot "eden od otrok". Ta pojav naj bi bil ostalina iz časov, ko je družba razmišljala kolektivno in zato videla otroke predvsem kot kasto, razred; v nekem melanezijskem jeziku iz istega razloga niso poznali edninske besede za mater. Podobno je neko avstralsko ljudstvo uporabljalo isto besedo za sina, hčer, bratovega sina in bratovo hčer. Sama pa sem v švedsko-švedskem slovarju z zanimanjem opazila pojav, ki je ravno nasproten takemu posploševanju, torej (za naše pojme) izjemno preciziranje: gre za besedo *brylling*, ki označuje bratrančevega vnuka. V slovenščini tako oddaljena sorodstvena razmerja ohlapno označujemo z "mrzlimi" sorodniki, sorodniki v različnih "kolenih" in podobnim, skandinavskim govorcem pa se je to razmerje nekoč zdelo dovolj pomembno, da so zanj skovali posebno besedo. Ali pa vzemimo angleščino: v angleščini se je razvil bogat lovski besednjak, tako da je *hound* tisto, kar v slovenščini perifrastično označujemo kot "lovski pes", in za lajež lovskih psov so posebni izrazi. Po drugi strani pa Slovenci razlikujemo med oglašanjem ovac in koz, med "blejanjem" in "meketanjem", medtem ko je za angleškega govorca oboje *bleating*. Seveda znajo biti za prevajalca različne stopnje diferenciranosti v jezikih trd oreh. Pri prevajanju iz švedščine sem na primer opazila, da švedski avtor večkrat uporablja po dve, tri sopomenke za pojem, ki ga v slovenščini najnaravneje označimo z eno samo besedo. Zato lahko slovensko besedilo deluje zelo pusto in s tem dela izvirniku krivico. V takih primerih je dobro, da posežemo po kompenzaciji: če bogastva iz ciljnega jezika na nekem mestu ne moremo odslikati, ne da

bi izzveneli nenaravno, moramo po mojem mnenju postati ustvarjalni na kakem drugem mestu, kjer slovenščina to dopušča, četudi v izvorniku prav na tistem mestu ni kakšnih posebnih variacij.

Nekaj podobnega kot za vpliv percepcije na jezik in jezika na percepcijo velja tudi za predstave in norme, ki se upovedujejo v jeziku. Pomislimo samo na pojmovanje ljubezni. Znano je, da se v različnih obdobjih in v različnih kulturah ljubezen razume in vrednoti različno in da se to zrcali v pripovedih in literaturi. Po drugi strani pa tudi izpostavljenost takim pripovedim in literaturi pomaga kanalizirati posameznikovo čustvovanje v isto smer, ker da nedoločnim vzgibom smisel in jih s tem oblikuje – nekatere spodbudi, druge zatre.

Jurkovič: Naslednje vprašanje je precej klišejsko, vem, toda kolikor je prevajalcev, toliko je “definicij”: kaj vam kot prevajalki predstavlja prevajanje? Kaj je za vas dober, zadovoljiv prevod? Je morda prevajanje iskanje ravnovesja med svobodo in omejitvami, je prevajanje tako rekoč knjigo na novo napisati? Prevajalski izzivi se od avtorja do avtorja seveda razlikujejo, toda ali obstaja neki skupni imenovalac? Je to morda najti ekvivalent učinku, ki ga ima delo v izvornem jeziku?

Grošelj: Rekla bi, da gre prav za to: poiskati način, da bi prevod na domače bralce napravil podoben vtis, kot ga napravi – ali ga je napravil – izvornik na svoje bralce. Tu moram opozoriti na zgrešeno, a zelo uveljavljeno pojmovanje prevajalske “zvestobe”, ki je utelešeno v reku: “Če je prevod zvest, ni lep, in če je lep, ni zvest.” Zame to ni res; če prevod lepega izvornika ni lep tudi sam, sploh ni zvest. Enako misel je zapisal tudi dr. Štefan Vevar v svojih prevodoslovnih razpravah, ki se mi zdijo izjemno koristne in uporabne za prevajalce, najbolj za tiste, ki prevajajo iz germanskih jezikov. Zvest nisi s tem, da se po vrsti okleneš vsake besede iz izvornika kakor pijanec lat v plotu; da ohranjaš izvirne, četudi očitno neslovenske, slovnične strukture in podobno. Ta pristop je upravičen in primeren za, denimo, raziskovanje zgradbe tujega jezika ali za druge znanstvene namene, nima pa estetske vrednosti, ki je ena najpomembnejših razsežnosti leposlovnega besedila. Še več, pogosto nima niti ustrezne pragmatične vrednosti, saj se pomen, stisnjen v španski škorenj tujih struktur, kratko malo zabriše in zatemni, medtem ko je v izvorniku povsem jasen. S tem nočem reči, da se sme prevajalec v imenu boljšega končnega vtisa po mili volji oddaljevati od izvornika, tako da potvarja sporočilo in vriva lastne izmišljije, če se mu zdijo posrečene. Pomenske napake so seveda neodpušljive, toda z “napako”

označujem spodrslijaj pri podajanju vsebine zaradi malomarnosti ali neznanja, ne pa tega, da *povsem isto* vsebino poveš na drugačen, v slovenščini sprejemljivejši način, ki točneje odslaka slog in duha izvirnika. Seveda pa ta nasprotujoča si prevajalska pristopa, prevajanje po smislu in prevajanje po črki, sobivata že od starega veka dalje in malo verjetno je, da bi eden od njiju dokončno poniknil v pozabo. Njun ugled se lahko spreminja od ene kulturne skupnosti do druge, od obdobja do obdobja, a tudi tisti, ki je trenutno manj priljubljen, ima vedno nekaj privržencev. Poleg tega si niti prevajalci znotraj iste kulturne skupnosti nismo enotni glede vprašanja, kako daleč sme iti parafraza; nekateri, ki bi načelno podpisali moje prejšnje besede, kako izvirniku ne smemo slediti za vsako ceno, bi utegnili ožigosati prevod, ki se zdi meni dober, kot preveč samosvoj, spet tretjim bi se morda zdel dober prevod tudi tak, ki bi ga sama prej opredelila kot priredbo.

Jurkovič: Ali če obrnem perspektivo: kaj je za vas “definicija” dobrega teksta? Kakšno besedilo vas nagovori k prevajanju, vas “zagrabi”? V katerem trenutku se s tekstom in avtorjem zapletete v dialog?

Grošelj: Če ob branju besedila uživam kot bralka, je zelo verjetno, da me bo privlačilo tudi kot prevajalko. Res pa je, da se v prevajanje največjih piscev iz nekakšnega strahospoštovanja ponavadi ne spustim na lastno pobudo. Prevajanje zbrane poezije W. B. Yeatsa mi je predlagala Nadja Dobnik, predsednica društva Hiša poezije, prevajanje Emily Dickinson urednik Kondorja Andrej Ilc, prevajanje Prešerna prof. Uroš Mozetič ... Zanimivo pa je, da me besedilo, ki me kot bralko morda odbije, na primer zaradi mučne tematike, kot prevajalko povsem posrka vase, če je dobro napisano. Dober primer je Wildova *Balada o readinški ječi*, ki mi je zaradi svoje tematike – smrtne kazni – skoraj neznosna za branje, kot prevajalka pa sem v njej neznansko uživala, ker je besedilo tako dobro.

Jurkovič: Kako ocenjujete stanje prevodne književnosti pri nas? Zaradi pregovorne majhnosti smo slovenski bralci od prevodov v najširšem pomenu besede precej odvisni, toda se vam zdi, da imata prevajalec (in pri tem ne merim le na književnega) in njegov “izdelek” ustrezno mesto v družbeni zavesti? Ali se prevajalca premalokrat dojema kot legitimnega in polnokrvnega ustvarjalca, enakopravnega in enakovrednega pisatelju (kar je morda, če provokativno navržem, zelo očitno pri podeljevanju sredstev in štipendij iz knjižničnega nadomestila)? Pred kratkim sem zasledila zanimivo tezo angleškega pisatelja Adama Thirlwella, da bi morali literarni

prevod obravnavati kot legitimno umetniško formo, saj prevedena dela v svojih novih oblikah zaživijo sveža, neodvisna življenja, medtem ko slikarstvo ali glasba živita le v “enem jeziku”, resda pa v mnogih interpretacijah.

Grošelj: Širša javnost se vprašanju prevajalca verjetno ne posveča pretirano; bralci prevajalca najbolj opazijo, če je v knjigi kriččca nerodnost ali napaka. Boljši ko je prevajalec, torej bolj ko se prevod bere idiomatično in pristno, več je možnosti, da bodo bralci kvalitete prevoda pripisali izvirniku. Še več, če je prevod res idiomatičen, se jim bo zdel samoumeven, pravzaprav edini možni način ubeseditve, in ne bodo mogli zaznati, koliko truda in miselnih akrobacij je bilo potrebnih za ustvaritev takega vtisa. Ko kdaj berem navdušene ocene pisateljevega sloga v tej ali oni prevedeni knjigi, se moram vprašati, ali je ocenjevalec to zapisal na osnovi izvirnika ali pravzaprav zgolj na osnovi prevoda – ki pa niti ni nujno omenjen. V zadnjih desetletjih smo sicer priča sistematičnemu osveščanju javnosti o prevajalčevi navzočnosti in pomenu: zelo pozitivno je, denimo, da se njegovo ime zapiše na platnico. Tudi Društvo slovenskih književnih prevajalcev s finančno pomočjo JAK organizira številne pogovore, literarne večere in vsakoletni mednarodni simpozij, v reviji *Bukla* pa ima rezerviran lastni kotichek za prevajalske recenzije in razmišljanja.

Ponavadi velja književno prevajanje za dejavnost, ki se sprehaja po izmuzljivi ločnici med umetnostjo in obrtjo – obrtjo zato, ker ne gre za ustvarjalno, ampak za poustvarjalno dejavnost. Res je, prevajalcu se ni treba domisliti teme, fabule ali podob, v katerih bo temo upovedal; vse to dobi servirano na krožniku od pisatelja, kakor dobi glasbenik note od skladatelja. Zato pisanje upravičeno velja za pomembnejše. Toda za to, da knjiga ali skladba res zaživi, da ne ostane zgolj zapis, je ključen interpret. S prevajalcem besedilo v drugi jezikovni skupnosti stoji ali pade. Ni njegov avtor tako kot pisatelj, je pa avtor besed v ciljnem jeziku, od njega je odvisno, ali bo v drugi jezikovni skupnosti avtor obveljal za odličnega pripovedovalca, za stilista, ki zna suvereno peljati dramaturški lok pripovedi in upodabljati tančine občutenja, ali pa se bodo ljudje čudili, zakaj neki je ta avtor v svoji domovini tako cenjen. Kompleksno hierarhijo med avtorjem in prevajalcem je odlično ubesedil Kajetan Kovič v diptihu *Dvogovor*, kjer prevajalec govori pesniku: “Ti si kot vrt s tisoč in eno rožo. / Usojam si postati tvoj vrtnar. / Posojam ti srce, razum in kožo. / Služabnik sem in ti si gospodar. // Tam, kjer stoji pri tebi zadnja pika, / se moj spopad z oblikami začne. / Nesem te v zibel drugega jezika, / kjer nisi, dokler jaz ne

rečem: je. // Kdo torej ukazuje, kdo uboga? / Kdo iz oblike sklepne govori?" In če prav razmislimo: zakaj naj bi nekaterim tipom poustvarjanja, na primer poklicu pianista ali igralca, priznavali status umetnika, književnemu prevajalcu pa ga odrekli? Kar zadeva višino knjižničnega nadomestila, se najbrž večina prevajalcev strinja, da pisatelji upravičeno prejemajo višje vsote na enoto (tj. na eno izposajo) kot prevajalci, saj njihovo delo ne nazadnje poteka veliko počasneje in bolj negotovo, tudi za nacionalno kulturo je bolj temeljno (čeprav so v kulturah z mladimi književnostmi ravno prevodi konstitutivnega pomena). Toda naravnost žaljivo je, da pri tej razliki ne govorimo o razmerju tri ali štiri proti ena v korist pisateljev, ampak je bilo leta 2018, torej za izposajo v letu 2017, kar štirinajst proti ena: 28 centov na eno izposajo za pisatelja, 2 centa za prevajalca.

Jurkovič: S svojim razvejenim delom ste zelo povezani, do neke mere ali pa celo v vseh pogledih prežeti. Za mnoge je osebnost Nada Grošelj v prvi vrsti tesno povezana s prevajalko, takoj za tem tudi z jezikoslovko, raziskovalko, pisko in intelektualko Nado Grošelj. Si lahko sploh predstavljate, da bi v življenju počeli kaj drugega? Bi lahko rekli, da je ukvarjanje z besedo vaš klic?

Grošelj: Že v višjih razredih osnovne šole mi je postalo jasno, da se bom ukvarjala s književnostjo in jeziki. Toda dokler si osnovnošolec, srednješolec in pozneje dodiplomski študent, je razpon možnih prihodnosti, ki si jih pripravljene sprejeti, še zelo velik. Če pa se nekoč utiriš v način dela in življenja, ki ti ustreza, je z vsakim letom, ki preteče, teže izstopiti iz njega. Ko sem se po končanem doktorskem študiju leta 2005 vpisala v razvid samozaposlenih pri Ministrstvu za kulturo, mi kar ni šlo v glavo, da naj bi bil zdaj moj glavni poklic prevajanje, torej dejavnost, ki sem se ji dotlej predajala z rahlim občutkom krivde, tako rekoč kot skrivni razvadi, ker me je odvrčala od moje prve naloge, pisanja doktorske disertacije. Zdelo se mi je kar neverjetno, da bom lahko v največji možni meri počela natanko tisto, kar me najbolj veseli, zraven pa ne bom niti malo omejena s formalnimi zahtevami: kak sončen dan lahko v celoti preživim zunaj, potem pa nadomestim zamujeno tako, da tipkam še ob dveh zjutraj, če je treba. Zdaj, po štirinajstih letih samostojstva, bi bil prehod v redno službo zame pravi udarec: prvič zaradi rigidnega urnika, drugič pa zato, ker bi morala svojo prevajalsko dejavnost precej oklestiti, jaz pa ne uvidim, čemu bi se človek odpovedal tistemu, kar ima najraje, zaradi nečesa, kar je zanj na drugem ali celo nižjem mestu. S svojim delom se istovetim, v svojih očeh sem

“Nada Grošelj, prevajalka”. Toda poleg prevajanja potrebujem tudi dodatne dejavnosti, nikoli nisem bila človek, ki bi se lahko usmeril zgolj v eno zanimanje, in mislim tudi, da od prezaposlenosti z enim samim področjem postaneš “*Fachidiot*”. Med študijem in takoj po njem so bile take dodatne dejavnosti umetne obrti – slikanje na svilo, klekljanje – zdaj pa se nabor oži: na prvem mestu je organizacija Grošljevega simpozija, vsakoletnega interdisciplinarnega znanstvenega srečanja, ki je poimenovano po mojem očetu in je ravno letos marca slavilo jubilejno deseto edicijo. Potem je tu še sodelovanje pri Festivalu Pranger, v raznih odborih, komisijah ... Še vedno mi je pri srcu tudi raziskovalno delo, tako da mi je v pravi užitek, če se mu ob sestavljanju kakega referata, spremne besede ali članka lahko res posvetim, žal pa se pogosto preveč mudi, da bi se lahko zabubila v branje literature o obravnavanem predmetu tako široko in temeljito kot nekoč.